

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ
Кафедра психології

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ (ХАРКІВСЬКИЙ ОСЕРЕДОК)

*З нагоди 215 річниці ХНПУ імені Г.С.Сковороди,
130-ї річниці з дня народження І.А. Соколянського (1889-1960),
115-річчя В.І. Аснїна (1904-1956),
95-річного ювілею А.В. Петровського (1924-2006)
та 25-річчя факультету психології і соціології*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

26 жовтня 2019 року

Харків – 2019

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Запорізького національного технічного університету

Євдокимова Наталя Олексіївна – доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

Романовський Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ»

*Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
протокол № 7 від 28.10.2019 року*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ (каталог психотехнологій; тези доповідей): матеріали III міжрегіональної наук.-практ. конф., м. Харків, 26 жовтня 2019 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2019. 248 с.

ISBN 978-617-7645-81-7

У збірнику представлено матеріали науково-практичної конференції «**ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорієнтації та просвітництва новітніх розробок у галузі психотехнологій, представлених на теренах України.

Перша частина збірника містить **Каталог психотехнологій** новітніх авторських розробок розвивальних, психокорекційних, діагностичних, тренінгових програм, методик, технік тощо, інформація про які подана у вигляді анотацій.

У другій частині розміщено тези доповідей, які містять результати науково-практичних розробок учасників конференції.

Матеріали конференції віддзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів та магістрантів, студентів гуманітарних спеціальностей, практичних психологів, вихователів, соціальних та медичних працівників.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редакції.

ISBN 978-617-7645-81-7

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2019
© Колектив авторів, 2019
© Єльчанінова Т.М. (оформлення, обкладинка, Ψ-емблема), 2019

Козлітіна О.В., Масловська Ю.С. Особливості використання сучасних настільних ігор у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення.....	142
Колчигіна А.В., Демченко А.С. Проблема психологічного благополуччя майбутніх педагогів.....	145
Костикова О.В. К проблеме психотерапии неврозов.....	146
Кузнєцов М.А., Зайка Є.В. Короткочасна пам'ять як механізм формування розумових та кінстетичних узагальнень	147
Лесніченко Н.П. Типологія гендерних стереотипів особистості	153
Лугова М.С., Підчасов Є.В. Психологічні особливості незадоволення дівчат своїм тілом у юнацькому віці	157
Лукова С.В. Психологічні особливості поведінки підлітків-спортсменів у конфліктах.....	160
Меднікова Г.І. Психологічні особливості провідних ставлень підлітків з різним рівнем невротизації	162
Мелешенко М.О. Проблема самотності і усамітнення у сучасному місті: психологічні чинники і наслідки.....	164
Миронович Б.С. Ставлення до тіла як проекція ставлення до матері.....	165
Надьон В. П. Психологічні особливості учнів початкової школи.....	166
Нестеренко М.О. Гендерні детермінанти сімейних стосунків у молодій сім'ї.....	168
Обухівська А. Г. Психолого-педагогічне вивчення навчальних компе-тентностей дошкільників з особливими освітніми потребами.....	171
Обухова Н. О. Різноманітність поглядів на поняття копінг-поведінка.....	175
Одинець О.А., Шукалова О.С. Використання семирівневого підходу, як природної орієнтації психологічного і фізичного здоров'я людини	176
Панок В.Г. До питання розробки алгоритмів діяльності практичних психологів	179
Підчасов Є.В., Наглюк О.А. Роль організаційно-психологічних факторів в адаптації студентів до навчання у ЗВО	182
Поденко А.В. Соціально-психологічні чинники плинності кадрів в організації	185
Романенко О.В. Теоретичні підходи до вивчення тілесності в психології	189
Саврасов М.В. Психологічні механізми моніторингу та контролю у структурі метакогнітивної активності суб'єкта навчально-професійної діяльності.....	192
Савченко М.С. Психологічні підстави використання методу анкетування у дослідженні суб'єктності прокурора	197
Савченко М.С., Саврасов М. В. Теоретичні підстави психологічного дослідження особливостей становлення суб'єктності прокурора	197
Скринник І.В., Пухно С.В. Емоційне вигорання як психологічна проблема сучасності.....	202
Скрипник Н.Г. Задоволеність навчанням та адаптація студентів до закладу вищої освіти	206
Туріщева Л.В., Ткаченко І.В. Настільні ігри як умова соціалізації школярів з порушенням мовлення	209
Цеменко М.О. До дослідження рівня задоволеності своїм життям та життєстійкості людей похилого віку	211
Цигичко Т.П. Казкотерапія в системі роботи закладу дошкільної освіти	213
Чепелєва Н.І. Соціально-психологічний аналіз феномену «чайлдфрі», як трансформації традиційних репродуктивних програм.....	217
Чернякова О.В. До питання розуміння емоцій дітьми з психофізичними вадами розвитку.....	221

Савченко М.С.,

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АНКЕТУВАННЯ У ДОСЛІДЖЕННІ СУБ'ЄКТНОСТІ ПРОКУРОРА

У теперішній час залишається відкритим питання цілісного уявлення про психологічні аспекти формування особистості прокурора в процесі професійної діяльності, виділення та систематичне вивчення психологічних факторів, що впливають на особистість прокурора під час навчання, а також в процесі виконання посадових обов'язків прокурора.

Проблема професійного формування майбутнього прокурора набуває актуальності через відсутність в юридичній психології усталеної системи поглядів на розуміння принципів формування професіонала в органах прокуратури. Реформи вимагають вивчення питання теоретико-методологічних основ дослідження суб'єктності майбутнього прокурора, в той же час залишаються не зрозумілими закономірності формування професійно важливих якостей прокурора, закономірності їх динаміки в процесі інтеграції особистості в професійне середовище, взаємодія між професійним і особистим у структурі психосоціального функціонування працівника прокуратури.

Встановлено, що в теоретико-методологічному аспекті суб'єктність майбутнього прокурора є цілісною властивістю особистості, якій властива певна психологічна динаміка; вона може бути представлена певними компонентами, які визначають цю динаміку, це перш за все діяльність, самостійність, здатність реалізувати конкретні людські форми життя, здатність перетворювати своє власне життя в предмет практичної трансформації, самоконтроль, здатність усвідомлювати основну мету та напрямки діяльності, здатність контролювати свій прогрес і результати, розуміти методи самовдосконалення. Відзначається, що основним завданням освіти у вищих юридичних закладах має стати створення умов для перетворення юриста-теоретика з пасивного студента на активного суб'єкта правоохоронної діяльності.

Савченко М.С.,

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

Саврасов М. В.,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, м. Харків*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСТАВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ ПРОКУРОРА

Практичні потреби системи органів прокуратури України у висококваліфікованих та високоефективних кадрах обумовлюють необхідність підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх прокурорів та оптимізацію професійного функціонування вже задіяних

співробітників. Крім того, особливе місце прокуратури в системі судових та правоохоронних органів вимагає високого рівня якості професійної діяльності кожного окремого прокурора, що в свою чергу обумовлює створення та апробацію інноваційної системи психологічного забезпечення, яка в подальшому сприяла б подальшому зростанню ефективності діяльності органів прокуратури в цілому, підвищуючи до неї довіру з боку громадськості.

Однак, у теперішній час відкритим стає питання неповноти наявної емпіричної інформації щодо функціонування суб'єктності працівників прокуратури в процесі навчальної та професійної діяльності (навіть на пілотажному рівні), інформації щодо рівня усвідомлення прокурорами всієї важливості представленості основних характеристик суб'єктності у структурі їх повноцінного особистісного та професійного функціонування, зокрема у процесі трудової діяльності, та під час професійної підготовки майбутніх прокурорів тощо.

В межах психологічної та педагогічної теорії та практики сутність феномена суб'єктності досліджувалась В.А. Петровським, питання розвитку суб'єктності розглядаються в концепціях професійного становлення особистості (Є.А. Клімов, В.Г. Каташев, Ю.П. Поваренков, Д.І. Фельдштейн, В.Д. Шадріков).

К.А. Абульханова, розглядаючи різні методологічні значення категорії суб'єкта, відмічає основні психологічні характеристики суб'єкта: активність, здатність до розвитку та інтеграції, самодетермінації, саморуху та самовдосконалення, а центральним механізмом цієї композиції виступає саморегуляція (Абульханова К.А., 2002). В дослідженнях В.В. Знакова виділена сукупність критеріїв суб'єктності дорослої людини: вміння узгодити свою індивідуальну активність, спосіб організації особистого життя з соціальними структурами, нормами та формами діяльності. Узгодження направлено на зняття неминуче виникаючих протиріч між бажаннями та можливостями особистості та вимогами суспільства (оточення) (Знаков В.В., 2005).

Як вважає О.К. Осницький, суб'єктність може виступати в ролі цілісної характеристики особливого виду активності людини, що знаходить свій прояв в її діяльності та поведінці. Суб'єктність включає зокрема здатність до рефлексії власної психічної активності, її саморегуляції, самокерування, сприймання самого себе як джерела і виконавця власних дій, людини, що є відповідальною за них (Осницький О.К., 2001). На думку М.В. Агулова, категорія «суб'єкт» посідає важливе місце у становленні наукової картини світу та у психологічній науці зокрема. Крім цього, суб'єкт виявляється у відносинах зі світом – у пізнанні, дії, спогляданнях та етичних відносинах. Суб'єктність – суттєва властивість суб'єкту, яка принципово відрізняє його від об'єктів та навіть від інших суб'єктів; властивість, наявність якої і робить суб'єкта тим, чим він є (Агулов М.В.,

2010).

Як зазначає В.І. Озерський, необхідність наукового дослідження психологічних і правових засад прокурорської діяльності обумовлюється практичними потребами системи органів прокуратури України, логікою розвитку юридичної психології як двоєдиної інтегральної науки та виокремлення її самостійного напрямку (підгалузі) – психології прокурорської діяльності. Теоретична розробка організаційно-правових та психологічних підвалин прокурорської діяльності на ґрунті комплексного і системного підходів, обґрунтування створення системи психологічного забезпечення, важливі для підвищення ефективності діяльності органів прокуратури (Озерський І.В., 2011).

Тобто, найбільшій актуальності набуває необхідність дослідження правових та психологічних засад оптимізації прокурорської діяльності. Дослідження цього напрямку належать до юридичної психології, а саме до її прикладних аспектів, орієнтованих на розв'язання актуальних проблем соціальних суб'єктів у сфері регульованих правом відносин, у тому числі – правоохоронної діяльності. Проблеми суб'єктності представників юридичної професії досліджуються в межах юридичної акмеології, що виникла на стику юридичної психології та акмеології. В багаточисельних акмеологічних дослідженнях встановлено наявність взаємозв'язку між рівнем суб'єктності юристів та рівнем їх правосвідомості, правової компетентності, психолого-акмеологічними особливостями особистості, діяльності особистісно-професійного розвитку та кар'єри працівників правоохоронних органів.

Значний вплив на становлення суб'єктності прокурорів має рівень успішності процесу адаптації молодих спеціалістів, слід звернути увагу на значний вплив зовнішніх факторів: рівня службового навантаження, взаємовідносин, що складаються у колективі та відносин з безпосереднім керівником (керівниками), морально-психологічного клімату у професійному середовищі, відповідності направленості діяльності особистим якостям працівника.

Як правило, особистість молодого фахівця виявляється беззахисною перед впливом екстремальних умов роботи, складних професійних завдань, дефіциту часу, підвищеної персональної відповідальності, необхідність спілкуватись з невірніваженими відвідувачами та особами, схильними нехтувати нормами не тільки закону, а і моралі, та ін. Тому, у якості критеріїв успішності адаптаційного процесу молодого прокурора можна виділити об'єктивні показники: рівень та стабільність кількісних показників роботи (якісна та у строк виконана робота, відсутність дисциплінарних стягнень, підвищення рівня кваліфікації, рівень трудової дисципліни, відносини у колективі, тощо); суб'єктивні показники: рівень задоволеності своєю професією, умовами праці, відносинами у колективі, рівнем оплати праці, тощо.

Служба в органах прокуратури передбачає не тільки спілкування з особами, які протиставляють себе закону, виконання обов'язків в умовах, які є зоною конфлікту інтересів закону та приватних осіб, підтримання обвинувачення в суді, де необхідно відстоювати свою позицію не тільки пі відео фіксацію, а ще й під впливом провокуючих до конфлікту осіб (родичів та прихильників обвинуваченого, роздратованих потерпілих та інших ворожо налаштованих осіб).

Ставлячи задачу проаналізувати психологічні особливості умов праці прокурорів, ми виходимо з прийнятого в психології розуміння умов здійснення діяльності, як насамперед, тих об'єктивних обставин, які визначають (або істотно впливають) на характер, зміст та якість діяльності. При цьому, враховується, що об'єктивний характер умов діяльності означає їх істотну особливість: вони або не піддаються зовнішнім змінам або піддаються після істотного впливу. Суб'єкт діяльності не володіє повноцінними можливостями впливати на них, він має враховувати умови, адаптуватись до них, формувати свої професійні навички та вміння, систему особистісних відносин з орієнтацією на особливості умов діяльності.

Як зазначає І.М. Бевзюк, прокурорська діяльність належить до категорії складних інтелектуально-практичних видів діяльності, що здійснюється у контексті соціально-психологічної взаємодії систем «людина – суспільство», «людина – колектив» і «людина – людина». Що стосується загальних особливостей юридичної діяльності прокурорів, які визначаються специфікою взаємодії в системі «людина – право», автор виокремлює наступні чинники психологічного характеру, що притаманні цій взаємодії: 1) чітку правову регламентацію прокурорської діяльності, адже для прийняття прокурором рішення на провадження певних адміністративних чи процесуальних дій завжди необхідне попереднє з'ясування порядку та умов їхньої реалізації відповідно до правових норм і процедур; 2) наявність владно-розпорядчих повноважень, що створює психологічний стан підвищеної відповідальності поряд із необхідністю винесення обґрунтованих, мотивованих і законних рішень; 3) дискретні прокурорські повноваження, що виражаються в наявності у прокурора одночасно права та обов'язку приймати оптимальне рішення в кожній конкретній ситуації; 4) відповідність рівня правосвідомості прокурора як суб'єктивної реакції на правові норми і процедури, що є сукупністю поглядів та ідей, що виражають ставлення особистості до моральних принципів, етичних норм і норм права, професійних обов'язків, законності та правопорядку; 5) внутрішнє переконання прокурора як його усвідомлену потребу й здатність оцінювати правові матеріали, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження; 6) наявність зумовлених незалежністю прокурора елементів психологічного ризику, зокрема при прийнятті «непопулярних» рішень, що можуть спричинити небажані наслідки;

7) поліваріантність кримінального провадження й інших юрисдикцій, в яких діє прокурор, що практично унеможливує чітке планування результатів діяльності, адже вони безпосередньо не пов'язані з активністю та ефективністю прокурора; 8) характер процесуальної діяльності прокурора, тому що вона часто зумовлена діями інших учасників кримінального процесу (слідчого судді, слідчих та оперативних підрозділів) (Бевзюк І.М., 2017).

В індивідуальному психологічному сенсі професійна діяльність прокурора характеризується великою кількістю контактів з різними людьми, з котрими прокуророві доводиться вступати у взаємодію та спілкуватися при виконанні ним службових обов'язків. Зокрема, це взаємодія з посадовими особами органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. Постійною є взаємодія прокурора з іншими органами правопорядку, зокрема органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство, під час нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, в тому числі особистої участі прокурора в різних слідчих (розшукових) і процесуальних діях.

Як підкреслює А.В. Кобець, специфічною для професійної діяльності прокурорів є наявність психотравмуючих і стресогенних чинників, зокрема діяльність прокурора супроводжується нервово-психічними перевантаженнями, напруженням емоційно-вольової сфери, що зумовлено жорсткою, детальною законодавчою регуляцією, персональною відповідальністю за прийняті рішення, складністю та багатогранністю взаємовідносин з працівниками органів досудового розслідування, оперативних підрозділів, суду, стрімким темпом роботи, тиском на рішення прокурора з боку владних структур (Кобець А.В., 2015). Як показує практичний досвід, сучасні прокурори виявляються морально не готовими до ефективного відстоювання позиції публічного обвинувачення в судах в умовах орієнтування судової системи на захист прав окремого громадянина, а не суспільства в цілому, а також стрімко зростаючої кількості ухвалення українськими судами виправдальних вироків.

З огляду на вищенаведене, приходимо до висновку, що в процесі виконання професійних обов'язків прокурор опиняється під впливом багаточисельних психотравмуючих чинників, які не сприяють адаптації молодого спеціаліста до професійного середовища. Більш того, вплив зазначених вище чинників на особистість прокурора не зменшується з часом, а тому нагальною є необхідність контролю психологічного стану не тільки прокурорів, які починають свою трудову діяльність, а і прокурорів, які вже не є молодими спеціалістами, але є цінними працівниками системи органів прокуратури, які мають бути прикладом для початківців.